

ÇEVİRİ VE EDEBİYAT: EDEBİ YENİLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN ÇEVİRİNİN ROLÜ

TRANSLATION AND LITERATURE: THE ROLE OF TRANSLATION IN TERMS OF LITERARY INNOVATION AND SUSTAINABILITY

Abdullah ŞENGÜL

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
asengul@nevsehir.edu.tr
ORCID: : 0000-0002-6699-1308

ÖZ

Geliş Tarihi:
14.10.2022

Kabul Tarihi:
22.11.2022

Yayın Tarihi:
30.12.2022

Anahtar Kelimeler
Türk edebiyatı,
Çeviri,
Çeviri Bilim,
Edebi Yenilik,
Dil,
Mukayese.

Keywords
Turkish Literature,
Translation,
The Science of
Translation,
Literary Newness,
Language,
Comparison.

Çeviri, çok kültürlülüğün beraberinde getirdiği bir zorunluluktur. Çeviri, baskın kültürün tanınması, örnek alınması sırasında bir ihtiyaç haline dönüşür. Çeviri, farklı toplumların birbirleriyle anlaşmasını ve tanınmasını sağlar. Bilgi ve kültür alışverişini düzenleyen temel etmenlerden bir olan çeviri, insanlığın kendi dışındaki dünyayı öğrenmesinin en kestirme yoludur.

Çeviri ihtiyacının karşılanabilmesi için çeşitli yollara başvuran toplumlar bunun için zaman zaman müesseseler oluşturmuş ve bu işi en doğru şekilde yapmaya çalışmışlardır. Bu çabalar zaman içinde adına çeviri bilim dediğimiz bir disiplinin doğmasını sağlar. Yenedünya düzeninde bu disipline sahip olan toplumlar kendi dışındaki dünyayı tanıma ve anlama konusunda çok büyük avantajlara sahip oldular. Bu disiplinden uzak toplumlar ise çevirinin mevcut dil ve kültüre verdiği zarara maruz kaldılar.

1600'li yılların ortalarında Doğu'dan yapılan ilk çeviriler, başta sözlük (dil), kültür, din gibi konularda yapılır. Türk kültürü açısından düşündüğümüzde Doğunun Batı'ya ilgisi 1850'li yıllarda başlar. Bu tarih, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin yenileşmeyi bir devlet politikası haline getirdiği yıllara rastlar. Bu yüzden yapılan ilk çeviriler, askeri ve coğrafi konular başta olmak üzere Batı medeniyetini tanıma ve anlamaya yönelik eserle sınırlı kalır.

ABSTRACT

Translation is an obligation that is brought by multiculturalism. It becomes a necessity during recognizing and pattern the dominant culture. It gets different societies to understand and compromise with each other. The translation which is one of the primary elements organizes the transaction of knowledge and culture. It also is the shortest way for human being to learn the outside world.

The societies that want to meet translation needs try different methods and sometimes they established institutions to have the best translation. These efforts, in time, led up to born science of translation as a discipline. In the modern world, the societies that have this discipline have a significant advantage to know and communicate with other nations. On the other hand, the societies that do not have this discipline are exposed to harm that is caused by translation.

In the middle of 1600s, first translations were primarily on subjects such as lexicon (language), culture, religion, in the East. When we consider it from the point of Turkish culture, the attention of the East toward the West began the 1850s. This date, at the same time, was the period when the Ottoman Empire adopted innovation as a government policy. Therefore, first translation works were limited to martial and geographical topics that were dedicated to recognizing and understanding Western culture.

DOI: <https://doi.org/10.30783/neysosbilim.1189285>

Atf/Cite as: Şengül, A. (2022). Çeviri ve edebiyat: edebî yenilik ve sürdürülebilirlik açısından çevirinin rolü. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(4), 2418-2424.

Giriş

Edebî yenilik, dış dünyada yaşanan gelişmelerle birlikte farklı edebiyatlarla olan münasebetler sonucunda bir ihtiyaç olarak ortaya çıkar. Yenileşmeyi bir ihtiyaç haline getiren temel unsur, zihniyette meydana gelen değişimlerdir. Zihniyet değişiminde ise farklı kültür ve medeniyetlere kapı aralayan çevirinin rolü oldukça önemlidir. Bu yüzden çeviri ve zihniyet ile kültür ve medeniyet değişimleri arasında önemli bir bağın olduğu kabul edilir. Bu bağın bir neticesi olarak sanatta ve edebiyatta yenileşme düşüncesi gelişir. Dış dünyada yaşanan gelişmeler bu düşüncenin en önemli basamağını oluşturur.

Günümüzde gelişmişliğin ölçüleri dünden daha farklı bir şekilde değerlendirilir. Artık kişi başına düşen milli hâsıla veya teknolojik güç belirleyici olarak kabul edilmez. Uluslararası ticaret ve teknoloji transferleri dünden daha farklı bir dünyayı karşımıza çıkarır. Bugün güçlü ve modern olarak nitelenen toplumların sadece ekonomik ve teknolojik güçlerinin olmadığı, en az onun kadar dil ve kültüre önem verdikleri görülür. Dillerini geliştirmek, bir dünya dili haline dönüştürmek o dille ticaret yapmayı da kolaylaştırır. Buna bağlı olarak gittikçe küçülen dünyada dilin önemi daha da artar. Başka diller karşısında varlığını korumak ve kendini geliştirmek için yeni disiplinler oluşur.

Gelecekte varlığını devam ettirmek işte bu disiplinlere sahip olmaktan geçmektedir. Bunların başında çeviri bilim geliyor. Bir topluma dünyadaki bütün kapıları açan bu disiplin, aynı zamanda o toplumu yozlaştıracak, yok edecek gizli bir güce de sahiptir. Bunun farkında olarak dilini donatanlar, çeviriyi belli bir ilke çerçevesinde yapanlar, söz konusu etkileşimden en az zararla kurtulma hatta avantaja dönüştürme şansına sahiptirler.

Yenilik/Değişim ve Çeviri

Hans Joachim Störig, 1963'te kaleme aldığı *Das Problem des Übersetzens* (Çeviri Sorunu) isimli eserinde iki farklı kültürün bir arada yaşamaya başlaması, bir kültürün öteki kültüre baskın çıkması ve iki kültür arasındaki farkların bulunması durumunda çevirinin bir ihtiyaç olarak ortaya çıktığını söyler (Eruz, 2010: 154). Bu şartların XVI. asırda oluşmaya başladığını ve aynı asrın ikinci yarısında kaçınılmaz bir ihtiyaç haline dönüştüğü görülür. Başlangıçta çevirinin yönü Doğu'ya dönüktür çünkü baskın kültür o asırda oradadır. Başta Arapça ve Türkçe sözlükler olmak üzere Doğu dillerinden Batı dillerine çevirilerinin yapıldığı; Kur'an'ı ve İslam medeniyetini tanımaya yönelik çevirilerin bu sürecin en önemli ayrıntısını oluşturduğu görülür (Eruz, 2010: 213-218). Bilindiği gibi sonraki asırlarda roller değişir.

1800'lü yılların başından itibaren siyasal ve kültürel birlikteliklerin güçlenmesi, ulus-inşa sürecine farklı boyutlar kazandırır. Bu süreç aynı zamanda değişimle birlikte yürütülmek istenir. Değişim düşüncesinin kaynağı ne olursa olsun ulus-inşa süreçlerinde bu düşüncenin milli bir dille yapılmak istenmesi tercümenin rolünü güçlendirir. Çünkü değişim ihtiyacı içindeki toplumlar, farklı medeniyetlere ait değerler manzumesini kendi dilleriyle ifade etmeyi çoğu zaman bir ideal haline getirirler.

Sürecin bizde de benzer şekilde geliştiği anlaşılıyor. Zira Tanzimat'la birlikte açık ve anlaşılır bir dil kullanmanın önemine sürekli vurgu yapılması, dilin güçlendirilmek istenmesi, yenilikteki sürekliliği dil üzerinden yapma düşüncesinin bir neticesidir. Bu asırda başlayan edebî yenilik, daha çok başka edebiyatları tanıma, çeşitli tür ve şekillerden çeviri ve uyarlamalar yapma kısacası başka edebiyatları bir nevi taklit şeklinde geçer. Eski ile yeni arasında tercih ve tereddütler bu asrın bir diğer özelliği olur. Bu yüzden başlangıçta Batı'dan yapılan çevirilerin etki alanı oldukça sınırlı kalır. Bir nesir dilinin olmayışı, gelişigüzel dille yapılan çevirilerin belli bir kesimle sınırlı kalmasına sebep olur. Etki alanı dar olsa da bu asırda yapılan çevirileri, Batı'da ortaya çıkan medeniyetin Osmanlı Devleti tarafından fark edilmesi ve hatta belli ölçülerde bu medeniyete sahip olmak istemesi şeklinde de okunabilir. Hilmi Ziya Ülken, *Uyanış Devrinde Tercümenin Rolü* isimli eserinin önsözünde büyük uyanışların gittikçe genişleyen, büyüyen fikirlerle gerçekleştiğini belirterek, yenilikçi düşüncelerin sürdürülebilir olmasında çevirinin rolüne dikkat çeker (Ülken, 2011: VII).

Osmanlı Devleti'ndeki çeviri faaliyetleri, bizim dışımızda oluşan bilgi ve birikime uzanmanın en emin ve en kestirme yolunun çeviri olduğu fark edildikten sonra başlar. Kâtip Çelebi'nin "Géographie" karşılığı olarak isimlendirdiği *Cihannüma* Batıdan yapılan ilk tercümeleden biridir (Ülken, 2011: 238-239). Aynı asırda Türkçe kaleme alınan *Keşf-üç-şünun*'un da Batı dillerine çevirisinin yapılmış olması bu farkındalığın bir diğer cephesini oluşturur. Dikkatlerin edebî eserlere yönelmesi daha sonraki yıllarda gerçekleşir. İlk edebî çeviriler, on dokuzuncu asrın ikinci yarısında başlar.

Batıdan çevirilerin yapıldığı dönemde, Şarktan da özellikle fıkıh, kelim, tefsir konularının dışında menakıpname çevirileri devam etmektedir. Devletin içinde bulunduğu sosyal, siyasi, askeri ve kültürel meselelerin çözüm kaynağının Batıda olduğuna dair görüşler Şarktan yapılan tercümelelerde etkili olur. Böylece eski tabirle Şark ve Garp zihniyeti diyebileceğimiz kutuplaşma kısa bir süre sonra yerini kaynaşmaya bırakır ve iki kültür arasındaki etkileşimi hızlandırır. Böylece Tanzimat'tan önce Batıdan sadece teknikle ilgili yapılan çevirilerin yanında sanat, ilim, felsefe konularında da çeviriler yapılır. Yenileşme tarihiyle ilgilenenler bu etkileşimin başlangıcını Mustafa Reşit Paşa'nın çabalarına bağlar. Bu çabalar en azından itikat ve iman dışındaki konularda Batıya yönelmenin kapısını açar ve bu sayede çevirilerin yapılması kolaylaşır (Ülken, 2011: 243).

Üçüncü Ahmet, Üçüncü Selim, İkinci Mahmut devri Batılılaşma açısından önemlidir. Ancak Abdülaziz devrinde başlayan çeviri faaliyetleri Batıda özellikle Fransa'daki edebiyatı gündemine alır. Edebiyat, felsefe ve tarih konusunda yapılan çeviriler aynı zamanda edebî yeniliğin ilk adımını oluşturur. Bunu Batıdaki yeni edebî tür ve şekillerdeki çeviri ve uyarlamalar takip eder.

Tanpınar, ilk edebî çevirinin 1859'da yapıldığını söyler. Söz konusu dönemde edebî yenilikler kitaptan ziyade gazete ve mecmua yoluyla okuyucunun karşısına çıkarıldığı için içtimai bir özellik arz eder. 19. asrın ortalarına kadar Osmanlı aydınının Avrupa kültürü hakkında oldukça yüzeysel bilgileri vardır. Nitekim III. Selim devrinin Dışişleri Bakanı olan Atıf Efendi'nin Fransız İhtilali konusunda sunduğu raporda: “*Ruso ve Volter misülli meşhûr şındıkların eserleriyle husûle gelmiş bir fiske u ficür cünbüşii*” (Okay, 1988: 304) şeklinde bahsetmesi bunun en açık örneğidir. Dolayısıyla Batı'dan yapılan tercümele öncelikle edebî yeniliği gerçekleştirecek olan aydın bir kesimin ortaya çıkmasına imkân hazırlar. Bu açıdan 1859'dan sonra özellikle edebiyat, sanat ve kültür sahasında yapılan çeviriler bir anlamda batılı bir mektep hüviyetindedir. Tanzimat döneminde yeni bir edebî anlayışın ortaya çıkmasında sayıca az olsa bile tercümelerin önemli bir rolünün olduğu görülür (Okay, 1988: 306).

Münif Paşa'nın Voltaire'den çevirdiği *Muhâverat-ı Hikemiyye* (Felsefi Diyaloglar) ilk edebî tercüme olmasının yanında Batıda ne arıyoruz sorusuna da cevap veren bir bilinç sergiler. Münif Paşa kitabının başına aldığı önsöz mahiyetindeki yazısında Batıda öncelikle faydalı ve güzel olanı almak, sonra da Batı edebiyatlarında bizde olmayan yeni edebî türleri, tarzları getirmek şeklinde açıklar (Okay, 1988: 306). Bu bilinç Atıf Paşa'nın Rousseau, Voltaire ve Fransız İhtilali hakkındaki düşünceleriyle karşılaştırıldığında kısa sürede yapılan tercümele vasıtasıyla bir hayli yol kat edildiği görülür. Bununla birlikte Batıdan yapılan ilk tercümelerde aydınlarımızın yeni edebî değerler yerine ahlaki birtakım endişelerine bağlı olarak hikmet dersleri verecek eserlere yönelmeleri devir açısından oldukça normaldir. Edebiyat ve sanatın sosyal ve siyasi endişelerin önüne geçmesi yakın zamanda gerçekleşir. *Hikâye-i Mağdûrin* (Sefiller) tercümesinde olduğu gibi. Burada dikkatten kaçırılmaması gereken şudur: Bu tip yeniliklerin peşinde koşanlar, devlette üst düzey görevlilerdi. Yeniliği açık insanlardı. Bu yüzden birçoğu ilerleyen yaşlarına rağmen Fransızca öğrenmişti. Ancak bu insanlar bir taraflarıyla da Doğuluydular. Doğunun edebî zevke ve terbiyesine göre yetiştirilmişlerdi. Diğerlerinden farkı, Fransız İhtilali'nin ortaya çıkardığı yenedünya düzeninin farkındaydılar. Bir taraftan Molière'den uyarlamalar yapan Ahmet Vefik Paşa'nın aynı zamanda Ebulgazi Bahadır Han'dan yaptığı *Uşa-i Şecere-i Türkî* tercümesi bu anlayışın bir neticesi olarak düşünülmelidir. Molière'nin eserlerinden uyarlamalar yaparken yerli tipler oluşturma gayreti de bu çerçevede düşünülebilir.

Kültür ve sanat açısından XIX. asrın bir Fransız asrı olduğu kabul edilir bir gerçektir. Bu asırda Türk kültürü üzerinde de güçlü bir Fransız etkisinden bahsedebiliriz. Söz konusu etki, Osmanlı aydınlarının ilk öğrendikleri Batı dilinin Fransızca olmasıyla da ilişkilidir. Fransız kültür ve medeniyetinin yakından takip edilmesi, değişim sürecinde Fransız edebiyatını diğer Batılı edebiyatlardan daha cazip kılar. Başta askerlik üzere tıp, mühendislik gibi sahalarda görülen bu etkileşim, Tanzimat'ın ilanıyla birlikte sosyal ve kültürel alanda da kendini güçlü bir şekilde gösterir. Şüphesiz Fransızcanın dışında 1856'da Kırım Savaşı sonucu oluşturulan ittifak gibi bazı siyasî gelişmelerinde rolü inkâr edilemez. Osmanlı coğrafyasında çok hızlı bir şekilde yayılan Fransız okulları önce Fransızcaya ve zamanla Avrupa'ya özellikle de Fransa'ya olan rağbeti artırır. Bunun neticesi olarak Fransız kültür ve edebiyatını daha yakından tanımaları mümkün olur. Türk cemiyet hayatını birçok yönden etkileyen Fransız tesiri, Tanzimatın ilânından sonra bu kültürü daha yakından tanımaya başlayan şair ve yazarların, edebî hayatımızı etkileyecek bir hareketin içine girmelerini kolaylaştırır. Ancak hemen belirtelim ki bu dönemde yapılan çeviriler, belli bir plan çerçevesinde değil; daha çok tesadüflere ve şahıslara bağlı olarak sürdürülür (Kerman, 1978: 393).

Başlangıçta olduğu gibi sonraki yıllarda da çeviriler daha çok Fransızca üzerinden yapıldığı görülür. Hatta İngiliz, Alman, Rus ve Yunan edebiyatlarından yapılan çeviriler bile genellikle o eserin Fransızca çevirisinden yapılır. Kaynak dilde Fransızcanın hâkimiyeti değişmemekle birlikte çevrilen eserlerin türlerinde değişiklikler olur. Osmanlının son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında edebî çevirilerin yerine ulus-inşa sürecine katkı yapması planlanan sosyoloji, tarih kitapları ön plana çıkar. 1940 sonrası yeniden edebî eserlere döndüğü görülür (Gürçağlar, 2018: 181-195).

Edebî yeniliğin başladığı dönemde tercümelemlerin yanında bol miktarda uyarılmanın yapılması sonraki yıllarda tartışma konusu olur. Özellikle Batıdaki güçlü eserlerin tercüme edilmesinin edebiyatın yenileştirilmesine uyarılmadan daha fazla katkı yapacağı kabul edilir. Bu dönemdeki tartışmaları sonraki yıllarda değerlendiren Reşat Nuri, tiyatrodaki vaka icat etmenin ve bunlarla enteresan bir piyes kurmanın zorluğuna dikkat çekerek, bunun uzun tecrübelerle ve tiyatro tekniğini öğrenmekle mümkün olacağını söyler. Bu konuda Ahmet Vefik Paşa'nın oynadığı role dikkat çeker (Yavuz, 1976: 417).

Aydınlarımız söz konusu süreçte iki önemli keşif yaparlar. Birincisi, sosyal yapının düzenlenmesine katkı yapacak yeni bir edebiyat; ikincisi bu edebî eserleri herkese rahatlıkla taşıyan bir edebiyat dilinin varlığı.

Edebî Yeniliğin Sürdürülebilir Olmasında Çevirilerin Rolü

Çeviri, edebî yeniliklerde çok önemli bir müessesedir. Öncelikle sanatçıların farklı edebiyatlara yönelmeleri ve yönünü döndükleri edebiyatın mahiyetini kavrayabilmeleri bu sayede gerçekleşir. Yeni konuları tanınması, bunların ifade şekillerinden haberdar olması çevirinin etki alanı olarak kabul edilir. Söz konusu etki, XIX. asırda Avrupa ile olan ilişkilerimizin bir sonucu olarak sosyal, kültürel, siyasî ve askerî hayatımızın köklü değişikliklere maruz kalması demektir (Okay, 1969: 17). Mevcut olan hayatta yeni hayat arayışları çevirisi yapılan konuların alanını genişletti. Bu yüzden bizde çeviri, her zaman edebî yeniliklere hizmet eden bir araç olamadı. Zaman zaman iç ve dış gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan projelerin gerçekleştirileceği bir zemin olarak da görüldü. Başta Arayışlar dönemi olmak üzere Cumhuriyetin ilk döneminde yapılan çevirilerin tamamına yakını bu çerçevede değerlendirilebilir (Gürçağlar, 2018: 3). Çeviri yoluyla belirli fikirlerin inşası, edebî yeniliğin sürekliliğini tehlikeye attığı gibi, sanatta ideolojik kaygıların ön plana çıkması gibi tehlikeleri de beraberinde getirebilir. Bu tehlike her zaman vardır ve zaman zaman edebî yeniliğin etkilenmesi söz konusu olmuştur. Günümüzde ise, mevcut tehlikelerle birlikte edebî yeniliğimizi tehlikeye atacak başka gelişmeler yaşanmaktadır. Mesela, yabancı dil öğrenimiyle birlikte, başka edebiyatlardaki gelişmelerin münevver kesim tarafından orijinal dilde takip edilmesi, ana dil için oldukça tehlikelidir. Bu yüzden çevirinin bir disiplin olarak devamını sağlamak ve hatta orijinal dildeki lezzeti verecek güzellikte çevirilerin yapılmasını sağlamak çağdaş edebiyatlar için bir zorunluluk haline gelmiştir.

Unutulmamalıdır ki, bir edebiyatı yenileştirme ve yeniliği sürekli hale getirmek için çeviriler yapmak, aynı zamanda farklı bir dil, farklı bir kültür, farklı bir tarih, farklı bir sosyal ve siyasi hayat ve hatta farklı bir inanç sistemini tanımak anlamına da gelir. Mevcut durumunuzu bütün bu farklılıklarla zenginleştirmek isterken, bunların tesiri altında zayıflatma tehlikesi de söz konusudur. Reşat Nuri, söz konusu yıllarda Ahmet Vefik Paşa'nın bu tehlikenin farkında olduğunu söyler. Onun telif kılıfına soktuğu adapte piyeslerinde korkusuz ve katıksız Türk olan tipler oluşturarak yukarıda işaret ettiğimiz tehlikeye karşı bir tepki uyandırmaya çalıştığını, ancak bu tipleri, Türk olmayan oyuncularla sahneye taşıdığı için çok başarılı olmadığını belirtir. Reşat Nuri'ye göre İbnürrefik Ahmet Nuri'nin yıllar sonraki benzer çabaları, Türk oyuncular sayesinde daha başarılı olur (Yavuz, 1976: 401). Aynı tehlike günümüzde artarak devam etmektedir. Görsel iletişim araçlarının hayatımıza çok fazla girmesi, sinema filmi ve dizi film çevirileri, çeviri biliminin hem etki alanını genişletmekte hem de önemini artırmaktadır. Batının kendisi için tasarladıkları yeni hayatları, yeni kahramanları biz de kendi insanımız için bulmak ve değişik anlatım araçlarıyla okuyucu, izleyici veya dinleyicinin dikkatine sunmak zorundayız.

Edebiyatımızın yenileştirilmesi sürecinde yapılan çeviriler, aynı zamanda edebiyatımıza kazandırılmaya çalışılan yeni edebî türlerin oluşum ve gelişim sürecini takip etmek anlamına gelir. Söz konusu sürecin bizdeki gelişme seyrinin daha sağlıklı yapılabilmesi, çevirinin kurmaca metinlerle sınırlı kalmamasına bağlıdır. Kurmaca metinlerin yanında, kurmacanın problemlerinin tartışıldığı teorik metinlere de müracaat edilmelidir. Edebî yeniliğimiz bu açıdan incelediğimizde kurmaca ve kurmaca metin dışı yazıların hemen hemen aynı dönemde başladığını görüyoruz. Mesela çeşitli Avrupa ülkelerinde elçilik görevinde bulunan devlet adamlarının tiyatro türü

hakkında genel çizgileriyle de olsa Osmanlı devletini on sekizinci asırdan itibaren bilgilendirdiklerini biliyoruz. İlk teorik yazılar ise, Bosko Tiyatrosu'nun İstanbul'da verdiği temsiller dolayısıyla *Ceride-i Havadis*'te yayınlanır. 1841 tarihini taşıyan söz konusu yazıda, insanların temel ihtiyacı olan yeme, içme ve barınmanın yanında saz çalan, şarkı okuyan veya güreşen pehlivanları izleyerek eğlendiklerini; bugün ise kalbine ferahlık veren, gezip eğlenmeye dair bazı oyunların meydana çıktığını ve bunların sanat kabul edildiğini anlatılır. Avrupa'da bu sanata dair pek çok kitabın yayınlandığını, Yunan, Çin ve Hintlilerde bu sanatın eskiden beri bilindiğini anlatan yazının devamında bu oyunların şeklen icrası için özel mekânların yapıldığı ve birçoğunun günümüze kadar geldiği belirtilir. Söz konusu yazıda, son birkaç asırda bu sanatın Avrupa'da çok geliştiğine işaret edilerek, tiyatro binaları, sahneleme şekilleri ve oyun türleri hakkında bilgiler verilir. Boska Tiyatrosu'nun Beyoğlu'nda yaptığı gösterinin uygun mekân olmamasından dolayı Avrupa'daki gösteriler kadar güzel olmasa da yine çok beğenildiğini; oyuncuların çok para kazanıp kendi toplumlarından itibar gördükleri anlatılır (Sevengil, 1969: 22-24). Yazının tarihi dikkate alındığında, yeniliğin edebî ve sosyal gerekçeleriyle birlikte anlatılmasının önemli olduğu görülür. Benzer çabaların daha sonra yazılan eserlerin önsözlerine serpiştirilmiş bir şekilde devam ettiğini ve Namık Kemal'le birlikte yeni bir merhale kazandığını görüyoruz.

Bu rolü günümüzde sanat eğitimi veren kurumlar üstlenmelidir. Çağdaş edebiyatlardaki yeniliklerden öğrendiklerini eğitim ve sanat faaliyetleri yoluyla sürekli güncel tutmalıdır. Başkalarından aldığımız kadar, başkalarına vereceğimiz edebiyatımıza has güzellikler, yeniliğin sürekliliği açısından kaçınılmazdır. Bu yolla sürekli ve karşılıklı bir etkileşim söz konusu olabilir. Çeviriler yoluyla elde edilecek yeni bilgiler, edebî geleneği güçlendirmek için olmalıdır. Aksi takdirde alınacak olan yenilikler, taklit olmanın ötesine geçemez. Son asırda bir disiplin olarak doğan mukayeseli edebiyat, bu sürecin daha sağlıklı işlemesi için çağdaş edebiyatlara yeni ufuklar açmaktadır.

Çeviriler, farklı kurgu ve anlatım yollarını öğrenmek açısından da önemlidir. Sadece edebiyatı yenileştirme sürecinin başında değil; bu sürecin devamında da çevirilere ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü anlatma, insanlığın en önemli problemlerinden biridir ve bu konuda sürekli bir arayış içindedir. Edebiyatlar, bu konudaki yeniliklerden ancak çeviri yoluyla haberdar olurlar.

Çeviriler yoluyla elde edilen bilgi ve birikim, içe dönmek ve kendini tanımak açısından önemlidir. Edebiyatlar, ancak bu yolla yeni edebî tür ve şekilleri kullanma becerisi kazanırlar. Daha kısa bir ifadeyle başkasını tanımak, kendimizi tanımanın ilk adımıdır.

Sonuç

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Çeviri, her şeyden önce sosyo-politik ve kültürel bir olgudur. Bu yüzden sosyal, siyasi ve kültürel problemlerin çözülmesinde bir araç olarak görülmüştür.

Batı medeniyetini tanıma süreci çeviriler vasıtasıyla sürdürülmüş, Doğu ve Batıdaki birikimlere bu yolla ulaşılmıştır. Çeviri bilim, bu sürecin daha sağlıklı sürdürülebilmesi için gereklidir. Sanatta, teknikte, fende geri kalmamak için bu disiplinde de geri kalmamak gerekir.

Türk Edebiyatında çeviri ve uyarlamalarla başlayan Batıyı tanıma süreci, toplumda meydana getirilmek istenen değişime bağlı olarak izah edilebilir. Mevcut edebî zevkler, çevirinin yönünü belirlemede etkilidir. Mesela söz konusu süreçte tiyatro, tiyatro türü içinde komediler öncelikli tercih olmuştur. Bu tercih, keyfiyetten ziyade bir mecburiyetin gereğidir.

Çeviriler, farklı dil, kültür, tarih, inanç sistemleri, sosyal ve siyasi hayatlar yanında yeni edebî tür ve zevkleri tanıma açısından da edebiyatımızı yenileştirme sürecinde birçok avantajlar sağladı. Bu avantajın devam etmesi, çevirilerin devam etmesi gibi bu zorunluluğu beraberinde getirmektedir. Ancak, sadece başka edebiyatlardan yapılan çevirilerle yetinmemek, edebiyatımızın başka kültürler tarafından tanınmasını sağlamak ve bu kültürlerin verdiği tepkiyi öğrenmek için edebî eserlerimizi başka dillere çevirmek gibi bir süreci de çalıştırmak zorundayız. İçeride dönük bir edebiyatın gelişme seyrini devam ettirmesi mümkün değildir.

Edebiyatımız, bir tarafı ile geleneksel olanın peşinde olurken, diğer tarafı ile yeni anlatım yolları, yeni türler ve yeni zevklerin arayışı içinde olmalıdır. Yani edebî yeniliğin devam eden bir süreç olduğu dikkatlerden kaçınılmazsa o zaman çok daha güçlü bir edebiyata sahip olmak mümkün olacaktır. Esasen Dünya edebiyatıyla uyumlu, kendimize has bir sesi elde etmenin başka yolunun olmadığı anlaşılıyor.

Kaynakça

- Eruz, S. (2010). *Çok kültürlülük ve çeviri, Osmanlı Devleti'nde çeviri etkinliği ve çevirmenler*. Multilingual.
- Gürçağlar, Ş. T. (2018). *Türkiye'de çevirinin politikası ve poetikası 1923-1960*. (T. Demirel, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kerman, Z. (1978). *1862-1910 yılları arasında Victor Hugo'dan Türkçeye yapılan tercümeleer üzerinde bir araştırma*. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Okay, O. (1988). "Edebiyatımızın batılılaşması yâhut yenileşmesi", *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri* 8. cilt içinde (ss.301-3016). Ötüken-Söğüt.
- Sevengil, R. A. (1969). *Türk tiyatrosu tarihi II opera san'atı ile ilk temaslarımız*. Millî Eğitim Basımevi.
- Ülken, H. Z. (2011). *Uyanış devirlerinde tercümenin rolü*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yavuz, K. (1976). *Reşat Nuri Güntekin'in tiyatro ile ilgili makaleleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

The fact that Muslim young people go to Europe, especially to France, enables them to get to know French culture and literature more closely. The aim of our study is to determine the role of translation in terms of literary innovation and sustainability. It is seen that translation has an important function in the change of thought styles and in the context of establishing relations with developed civilizations.

Translation activities have an important contribution to the renewal of Turkish literature. The effect of such activities on Turkish literature is especially evident in the Tanzimat Period. Therefore, in this study, it has been tried to understand the level of the effect of translation activities on Turkish literature from a historical perspective. Such a view reveals the role of the relevant process in the development of Turkish literature, step by step.

The direction of the fictional works, which were translated recently, was determined by social, political and ideological approaches. In other words, economic and aesthetic benefits remain in the shadow of the social and political. Because the literary translation is done first, why the state needs a change in socio-political reform reforms. So the policy is essential. The fact that the first translators are also employees with various levels is an indication from which frame they look at the texts they translated. The edict of Tanzimat and the changes in social, political and military life that occur accordingly are the most important factors that determine the nature and purpose of the texts to be translated. Muslim youth had a chance to know the French culture and literature intimately by means of their visits to Europe, especially France and their interest in the French language that was increased by the effect of French schools. They thought that new Western literature forms were convenient means that could transfer the innovation to our society. Also, the newspaper and theatre were more strategical, they believed. Specifically, the translations from West revealed a new language for literature as well as they brought new forms of literature. Prose language was shaped by means of newspaper, short story, and novel. Since our traditional theatre based on humor and its power to criticize the wrong and old, Molière translations attracted our people. As it is a necessity in other fields as well, in literature, sustaining the newness requires to chase the new narrations. That's why translations are essential. Translations that are made from different languages are not enough. Translating our literature is important to observe the reaction of the modern world. A sustainable literary newness might be possible with reciprocal communication. While this point increases the importance of translation, it also increases the problems of it.

Literatures that want to change experience a period of recognition and influence by making translations from the literature in which they turn. This is an inevitable process. In other words, copyright works in accordance with the change targets cannot be issued without going through the translation and adaptation steps. It is a fact that in the period when the translation activities started, there was more inclination towards theater texts than other texts in terms of social benefits. In this process, both the activities of foreign theater groups and the impressions of the Ottoman intellectuals going to the West about the theater and the thoughts developed about the theater are the main reason for this trend. All studies, including the process of getting to know Molière, which started with translation and adaptations in Turkish Literature, can be explained depending on the change desired in the society. Many of these types are cartoonish, prepared to laugh over them. But the ultimate goal is to bring these negative types to the reader's agenda. Translations provided many advantages in the process of renewing our literature in terms of recognizing new literary genres and tastes as well as different languages, cultures, history, belief systems, social and political lives. The continuation of this advantage brings along this obligation, as does the continuation of translations. However, we have to run the process of translating our literary works into other languages in order not to be content with translations from other literatures, but to ensure that our literature is recognized by other cultures and to learn the reaction of these cultures. It is not possible for an introverted literature to continue its course of development. While our literature pursues the traditional on the one hand, it must seek new ways of expression, new genres and new tastes on the other. In other words, if it is not overlooked that literary innovation is an ongoing process, then it will be possible to have a much stronger literature. In fact, it seems that there is no other way to get a unique voice that is compatible with world literature.